

Андреєва Т.Т.,
доцент кафедри педагогіки і методики дошкільної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
кандидат філософських наук;
Чернецька Т.В.,
студентка спеціальності «Дошкільна освіта»
факультету педагогіки та психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

**ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ НАРОДНОСТІ
К.Д. УШИНСЬКОГО В ПРАКТИКУ РОБОТИ СУЧАСНИХ ДНЗ**

Стаття присвячена впровадженню принципу народності Костянтина Дмитровича Ушинського в практику роботи сучасних дошкільних закладів. Розкрито роздуми К. Ушинського стосовно використання народних традицій, рідної мови, фольклору у вихованні підростаючого покоління. Дано характеристику нині діючих варіативних програм виховання і навчання дітей дошкільного віку, авторських розробок з використання народознавства в дошкільних навчальних закладах.

Ключові слова: *Костянтин Дмитрович Ушинський, принцип народності, національна система виховання, народна педагогіка, дошкільне виховання, народознавство.*

Почуття народності таке сильне у кожного, що при загальній загибелі
усього святого і благородного воно гине останнім.

К. Д Ушинський

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Відродження України як суверенної демократичної держави пов'язане з вирішенням цілого ряду актуальних проблем, серед яких чільне місце належить питанню виховання підростаючого покоління. Особливо важливо з дитячих років прищепити кожній дитині любов і повагу до батьківщини, повагу до її славного минулого, гордість за сьогодення та бажання тут жити, працювати, примножувати красу рідного краю, розмовляти рідною мовою та передати її у спадок прийдешнім поколінням. Виховання дітей та молоді неможливе без вивчення педагогічних ідей та досвіду видатних педагогів минулого, народної педагогіки, адже тільки так ми можемо забезпечити спадкоємність поколінь. Вивченням особливостей національного виховання займалися Ян Амос Коменський, Григорій Савич Сковорода, Павло Платонович Чубинський та багато інших. Серед плеяди педагогів XIX ст. вирізняється Костянтин Дмитрович Ушинський – видатний педагог, який зробив значний внесок в розвиток теорії навчання і виховання. Ядром педагогічної системи педагога була ідея народності, яку необхідно впроваджувати через рідну мову, при вивченні історії, географії, при ознайомленні з рідною природою. Особливо актуальними є погляди Костянтина Дмитровича в наш час, адже тільки впроваджуючи принцип народності у виховний процес ми зможемо досягти найкращого результату у вихованні майбутніх поколінь українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Принцип народності був висвітлений в працях Яна Амоса Коменського, Жан Жака Руссо та інших зарубіжних педагогів. Високо цінували принцип народності та обґрунтовували необхідність його використання Олександр Васильович Духнович, Іван Олексійович Сікорський, Софія Федорівна Русова, Василь Олександрович Сухомлинський, Мирослав Гнатович Стельмахович та ін. Але найповніше цей принцип висвітлено в педагогічній системі К.Д. Ушинського. Тому не

дивно, що багато педагогів досліджували ідеї народності у спадщині К.Ушинського: Н.Горбатюк («К.Д. Ушинський про ідею народності у вихованні»), Н.Калита («Народність як основоположний принцип виховного ідеалу (за К.Ушинським)»), Л.Юда («Проблеми народної педагогіки у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського»). Ряд дослідників порушує проблему дошкільного виховання у творчому доробку педагога: В.Харченко («Проблема дошкільного виховання в творчій спадщині К.Д.Ушинського»), В.Пікінер («Розвиток педагогічних ідей К.Д.Ушинського у практиці сучасного дошкільного закладу»). Але спеціальних досліджень, які б детально висвітлювали питання впровадження принципу народності в практику роботи сучасних дошкільних закладів проведено не було, що й стало приводом для написання даної статті.

Мета написання статті. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та результатів власного дослідження визначити доцільність використання принципу народності, який обґрунтував К.Д. Ушинський в освітньому просторі ДНЗ, проаналізувати чинні й альтернативні програми

виховання і навчання дітей дошкільного віку з даного питання та авторські доробки, висвітлити найоптимальніші методи та прийоми проведення такої роботи.

Виклад основного матеріалу. К.Д. Ушинський став одним із перших, хто зрозумів виховну силу народної педагогіки. Тому не випадково принцип народності став одним із центральних принципів його педагогічної концепції, який він теоретично обґрунтував у своїй праці «Народність у громадському вихованні». Слід зазначити, що вчення про народність було головним елементом національного відродження у ХІХ столітті [2, с. 8-15]. За твердженням педагога «...виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу...», а також «...виховання, коли воно не хоче бути безсилим, повинно бути народним...» [6, с. 100].

Провідними засобами народної педагогіки, що сприяють формуванню світогляду дитини, на думку вченого, стали: рідна мова та культурно-історичні традиції. Завдяки ним і концентрується народна мудрість в образно-емоційних узагальненнях, забезпечуючи вплив на особистість дитини. Велике значення вчений приділяв вивченню історії народу, рідної мови, й особливо фольклору. Педагог писав: «З уст народу ллється чудова народна пісня, з якої черпають своє натхнення і поет, і художник, і музикант; чується влучне, глибоке слово, в яке, за допомогою науки і дуже розвиненої думки, вдумуються філолог і філософ та дивуються глибині й істині цього слова» [7, с. 336]. Він чудово усвідомлював виховну силу фольклору. Адже з покоління в покоління завдяки народній творчості передавались морально-етичні норми поведінки. Педагог пропонував використання скарбів народної творчості для навчання дітей, оскільки він вважав, що навчання має бути виховуючим [6, с. 26].

Принцип народності, обґрунтований К. Ушинським ще в XIX столітті, не втратив своєї актуальності і на сучасному етапі розвитку та становлення вітчизняної освіти, зокрема у дошкільному вихованні. Адже як стверджують фахівці «дошкільний вік – найважливіший період людського життя, справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, яким було виховання дошкільника – значною мірою залежить якою людиною стане сьогоднішня дитина» [2, с. 8].

Важливість і необхідність національного виховання та основні шляхи його реалізації відзначено у Державній національній програмі „Освіта” (Україна XXI століття) [3]. Одним із найголовніших принципів цієї програми є національна спрямованість освіти, що є органічним поєднанням національної історії і традицій, збереження та збагачення культури українського народу. Програмою також передбачено нероздільність навчання і виховання, що полягає у підпорядкуванні організації та змісту освіти завданням формування всебічно розвиненої особистості, перетворенні системи моральних і духовних цінностей на важливий чинник виховання

молодого покоління, відродження духовності українського народу, його менталітету.

Ми зробили спробу проаналізувати стан використання засобів народної педагогіки у практиці сучасних дошкільних закладів. Аналізу підлягали варіативні загальнопедагогічні нині чинні програми виховання і навчання дітей дошкільного віку - „Малятко”, „Дитина в дошкільні роки”, „Дитина”, авторські тематичні програми.

Авторський колектив програми „Малятко” [1] спробував розширити коло уявлень дітей про культурні традиції українського народу (мистецькі, трудові, мовні, родинно-побутові, обрядові і т.д.), ознайомлення з якими сприяє вихованню любові до свого роду, рідної природи, інтересу до духовних і матеріальних цінностей українського народу, але у програмі лише у розділі „Дитина і навколишній світ” у старшій групі є тема „Початки народознавства”, де передбачено ознайомлення дітей з народними традиціями, з народною творчістю та розширити уявлення про народні промисли України. У розділі „У світі музики” програма вказує на необхідність відбору вихователями такого репертуару, що відповідав би національно-регіональним особливостям місцевості, але автори не роблять спроби їх визначити.

Народознавчі завдання вирішує і програма „Дитина” [1]. Програма побудована на принципі забезпечення зв'язку з традиціями народної педагогіки, фольклору, різними видами національного мистецтва. Відповідний навчально-виховний матеріал зосереджено у розділах „Мова рідна, слово рідне”, „Чарівні фарби і талановиті пальчики”, „Граючись зростаємо”. Вже починаючи із середньої групи передбачено ознайомлення малят з темою „Мій рідний край”. Провідне місце в програмі займає і народне мистецтво. Тематика занять тісно пов'язана з народним календарем, традиційними святами і звичаями України („Червоне яєчко”, „Калинове диво”). До того ж, у цій програмі, на відміну від попередніх, передбачено варіантні шляхи відтворення дітьми народознавчої обізнаності у

продуктивних видах діяльності. Автори зазначають необхідність врахування регіональних особливостей України, але зміст програми здебільшого зорієнтовано на Київську, Чернігівську, Житомирську області. Це засвідчує тематика занять, скажімо, зображувальної діяльності („День Києва”, „Травень на схилах Дніпра”, „Екскурсії по Києву”, „Свято Києва” тощо).

Посібник-керівництво “Дитина в дошкільні роки” [1] фактично не визначає завдань і змісту народознавчої роботи. Зокрема, автор вказує, що формування духовного світу дитини – головна мета життя батьків, діяльності вихователів дошкільних закладів. Але серед програмних завдань по ознайомленню дитини з навколишнім народознавча робота не передбачається.

Першу спробу створити окрему програму з народознавства для виховання дітей дошкільного віку зробила О.П. Макаренко [4]. Віддаючи належне автору, слід зазначити, що для кожної вікової групи визначено тематику занять і розроблено конспекти – на 2 заняття на квартал. Тематика занять цікава і доступна дітям. Але структура і зміст програми занадто схематичні, швидше нагадують відповідні методичні рекомендації, які, до того ж, обмежують народознавчу роботу з дітьми заняттями та вечорами розваг. Отже, вихователі можуть використовувати цей посібник лише в окремих випадках.

На наш погляд найбільш повно і доцільно представлено зміст народознавчого матеріалу для дітей дошкільного віку у тематичній програмі „Мій рідний край, моя земля. Українське народознавство у дошкільному закладі” (За редакцією А.М. Богущ і В.І. Ян) [5]. Програма охоплює 11 розділів. Серед них – „Україно моя. Батьківщино моя”, „Символи України”, „Родовід. Родинне деревце”, „Побут України”, „Національні традиції та свята”, „Слово рідне, мова рідна”, „Народні ігри”, „Народна метеорологія”, „Українське національне мистецтво”, „Народно-декоративне мистецтво та промисли”, „Рідна природа”. Чіткою і зручною для практиків є структура програми. До прикладу, насамперед подано матеріал до кожної теми розділу;

потім – регіональний матеріал до кожного регіону, надалі – тематичний словник і орієнтовна тематика занять для кожної вікової групи. Слушно те, що програма побудована за регіональним принципом ознайомлення дітей з рідним краєм, який перегукується із загальнодидактичним принципом – від близького до далекого, від знайомого до незнайомого. Проте, безумовно, авторський колектив був неспроможний повною мірою охопити специфіку всіх регіонів України. Це має здійснюватися на місцях творчо працюючими спеціалістами дошкільного виховання, але без однобічного захоплення місцевим матеріалом.

Отже, на сьогоднішній день принципи народності К.Д. Ушинського являються одними із пріоритетних у галузі вітчизняного дошкільного виховання. Є чимало доробок, що відображають прагнення як науковців так і практиків запроваджувати і використовувати надбаня українського народного, національного виховання у роботі з дітьми. Але аналіз нинішніх варіативних програм виховання і навчання дітей дошкільного віку та авторських тематичних програм з використання народознавства в дошкільних закладах свідчить про необхідність створення відповідних регіональних програм, які б охоплювали специфіку місцевого краєзнавчого матеріалу, спочатку знайомлячи дітей з культурою рідного краю, а вже потім з іншими регіонами України.

Висновки. Врахування принципу народності, значення якого високо цінував К.Д.Ушинський в навчально-виховному просторі дошкільного закладу в майбутньому призведе до усвідомлення кожною дитиною самоцінності і унікальності національної культури. В подальшому слід дослідити питання впровадження принципу народності при ознайомленні дітей дошкільного віку з рідною природою.

Джерела:

1. Абрамович Г.М. Застосування надбань української етнопедагогіки в дошкільних навчальних закладах / Г.М. Абрамович

[Електронний ресурс] / Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/peddysk/2007_02/abramo

2. Бабій І. Моральне виховання дошкільника засобами народної педагогіки / Збірник наукових праць. Частина 2.- Умань, 2009.- С.8-15.
3. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Освіта, 1993.
4. Макаренко О.П. Роде наш красний: Народознавство як складова педагогічного процесу у дитячому садку // Дошкільне виховання. – 1991. – №9. – С.8-10. – 1992. – №4. – С.6-7.
5. Мій рідний край, моя земля: Українське народознавство у дошкільному закладі // Програма та довідковий матеріал вихователям дошкільних закладів. – Одеса, 1993.
6. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах: т.1. / К. Ушинський. — К., 1983. — 488 с.
7. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори у 2-х томах: т.2. / Ушинський К. — К., 1983. — 359 с

Статья посвящена внедрению принципа народности Константина Дмитриевича Ушинского в практику работы современных дошкольных учреждений в Украине. Раскрыто размышления К. Ушинского по использованию народных традиций, родного языка, фольклора в воспитании подрастающего поколения. Дана характеристика ныне действующих вариативных программ воспитания и обучения детей дошкольного возраста, авторских разработок по использованию народоведения в дошкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: *Константин Дмитриевич Ушинский, принцип народности, национальная система воспитания, народная педагогика, дошкольное воспитание, народоведение.*

The article is devoted to the implementation of the principle of nationality Konstantin Ushynsky in the practice of modern kindergartens. Reveals thoughts K. Ushynsky on the use of folk traditions , native language , folklore in the education of the younger generation. The characteristic of the existing variant programs of education and training of preschool children , authoring the use of Ethnology in pre-school .

Key words: *Konstantin Ushinsky , the principle of nationality , the national system of education , folk pedagogy , preschool education, ethnology .*